

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Max Weber over politiek en sociologie

Hoeven, P.J.A. ter

Citation

Hoeven, P. J. A. ter. (1976). Boekbespreking van: Max Weber over politiek en sociologie. *Acta Politica*, 11: 1976(4), 558-558. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451667>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451667>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

A. Giddens, **Max Weber over politiek en sociologie**, Meppel (Boom), 1974.

Max Weber verwerft geleidelijk een nieuwe actualiteit. Natuurlijk was zijn werk nooit helemaal vergeten, maar vooral zijn politieke geschriften leken langzamerhand nogal gedateerd. Hoe doorwrocht misschien ook, zij hadden betrekking op de Duitse situatie van vóór de eerste wereldoorlog. Nog net, zo kon men menen, komen de problemen van een ander Duitsland van die zo tragisch-machteloze Weimar-republiek, om de hoek kijken.

J. P. Mayer's *Max Weber and German politics*, nog wel in Londen verschenen in 1944, veranderde niet veel aan dat beeld. Die bezonken biografische benadering werd doorbroken door de knappe studie van W. J. Mommsen, *Max Weber und die deutsche Politik 1890-1920*, 1959. Gedeeltelijk, via onuitgegeven brieven, uit de familie klappend, werd hier een heel andere Weber geschilderd. Agressief, nationalistisch, bot anti-slavisch, hoogmoedig Duits – dat was één kant van de zaak. Maar Mommsen ging verder. Weber zou – via zijn beklemtoning van charismatische elementen zelfs in een modern staatsbestuur – een verschrikkelijke hypotheek op Weimar hebben gelegd. Door zijn toedoen zou in de constitutie van Weimar aan de president grote macht zijn toegekend, die later door Hindenburg op zo fatale wijze is aangewend. Weber als wegbereider van Hitler? Op die prikkelende uitdaging bleef het antwoord niet lang uit. Vrij snel reageerde een oud-leerling, zijn denkbeelden samenvattend in:

K. Loewenstein, *Max Webers staatspolitische Auffassungen in der Sicht unserer Zeit*, 1959. Ook op de Duitse sociologendag van 1964 kwam het thema aan de orde: O. Stammer (Red.), *Max Weber und die Soziologie heute*, 1965. Soms scherpe antwoorden bleven niet achterwege: W. Mommsen, *Gesellschaft, Politik und Geschichte*, 1974. Deze hele kwestie kan men natuurlijk afdoen als een onderdeel van de 'Bewältigung der Vergangenheit', waarmee men in Duitsland maar in het reine moest zien te komen. Daarmee zou men echter Weber's actuele en vooral zijn internationale betekenis onderschatten. Op de sociologendag van 1964 traden ook Fransen en Amerikanen op. Ergens ging Weber's denken de Duitse kaders toch zichtbaar te boven. Daarvan legt ook Giddens' studie getuigenis af. De scherpte en bovenal de pijn van de Duitse discussie ontbreekt hier geheel. Giddens tracht aan te tonen, dat politieke en sociologische opvattingen eng verbonden waren. Weber's opvattingen waren gerijpt in reactie op Bismarck's eigenmachtigheden, die – volgens Weber – een weinig kritisch en politiek zelfbewust volk hadden achtergelaten. De bourgeoisie, elders hard van oppositionele denkbeelden, was genatureerd tot profiterende slippendrager van de grote man. Het proletariaat bracht, verzonken in een Kautskiaanse orthodoxie, na de socialistenwetten al evenmin veel tegenvuur meer op. Telkens weer leverde zo de politieke situatie van zijn land inspiratie voor Weber's onderzoekingen, hoe ver – en dat is uiteraard zijn grootheid – hij ook moest gaan voor zijn antwoorden. Giddens weet dit in kort bestek (drie hoofdstukken) duidelijk te schetsen. Toch blijft hij, naar mijn smaak althans, te ver weg staan van de Duitse actualiteit van toen en nu. De Duitse tragiek heeft zichtbaar het verre en verstilde Cambridge niet helemaal kunnen bereiken.

P. J. A. ter Hoeven

M. Claeys-van Haegendoren, **Hendrik de Man**. Een biografie. Antwerpen-Utrecht (De Nederlandsche Boekhandel), 1972, 440 p., f 35,50.

Het schrijven van een biografie van Hendrik de Man is een taak die men nog zijn ergste vijand niet gaarne zou toewensen. Onder andere omdat er al een redelijke poging is gedaan.¹ Voorts omdat De Man zelf tot drie maal toe een autobiografie geschreven heeft, weliswaar tengevolge van de omstandigheden waaronder hij haar schreef resp. herschreef, rijkelijk apologetisch van inhoud en toon, maar toch een blok aan het been van ieder die tot een eigen visie op het leven van Hendrik de Man wil komen. En tenslotte, voornaamste van alles: De Man zelf. Ongelofelijk gevarieerd is het leven geweest van deze oorspronkelijkste en interessantste van alle socialisten in het Europa van tussen de wereldoorlogen; talloos waren de problemen waarmee hij zich theoretisch bezig heeft gehouden, dramatisch en ingrijpend het politieke optreden waarin hij probeerde zijn ideeën tot praktische verwezenlijking te brengen. Jeugdige socialistisch militant is hij geweest rond de eeuwwisseling in Antwerpen, orthodox-Marxistisch journalist in Duitsland, economisch-historicus, arbeiders-opvoeder weer in België, officier aan het front, arbeider in de Verenigde Staten, opnieuw arbeiders-opvoeder in België, vernieuwer van de socialistische leer vanuit Duitsland, ontwerper van het Plan van de Arbeid in België, minister, partijvoorzitter, collaborator met de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog, en tenslotte balling in Zwitserland (levend onder een veroordeling-bij-verstek tot 20 jaar gevangenisstraf), schrijvend over economische geschiedenis en de toekomst van de Westerse cultuur, tot zijn dood in 1953. En moeilijker nog dan het beschrijven van dit alles, met zijn steeds wisselende achtergronden, is het interpreteren ervan, het trachten een betekenis, een slotsom te kennen aan dit wonderlijk verbrokkelde leven, zo nobel begonnen, zo verfrissend en inspirerend op zijn hoogtepunt, zo in totale mislukking en schijnbare of wellicht werkelijke zinloosheid geëindigd.

Mevrouw Claeys-van Haegendoren heeft een ingang tot dit alles gezocht via enige theorieën die de politieke wetenschap biedt over de verhouding van massa en leiders (vooral Michels), en deze heuristisch gebruikt: zij ontleent er een deel van haar probleemstelling aan. De theorie wordt gehanteerd als kader waarbinnen zij verslag uitbrengt van de wijze waarop De Man's poging tot vernieuwing van het socialisme, van de politiek in het algemeen en van de economie van België in de jaren '30 is mislukt. Dit procédé leidt inderdaad tot een aantal treffende observaties over de aard en structuur van de Belgische politiek in die periode, maar des te meer is het te betreuren dat de auteur haar onderzoek niet hypothese-toetsend heeft gemaakt: was het geval-De Man, dat van de plotseling in de top gehaalde en al spoedig charismatisch vereerde leider met zijn uitgesproken ideeën over de aard van de door hem voorgestane vernieuwingen, temidden van een bij uitstek traditioneel, ideeënloos en op patronage ingesteld politiek milieu, niet bij uitstek geschikt geweest als test-case voor een aantal opvattingen over de verhouding tussen massa en élite en de mogelijkheden tot politieke en sociale vernieuwing die die verhouding biedt.

Maar er kleeft nog een tweede bezwaar aan de keuze van juist dit complex van theorieën. Want het biedt wel een bruikbaar kader voor De Man's praktische optreden in de jaren '30, maar het schiet volkomen tekort als gids voor De Man's theoretische vernieuwingswerk tussen 1922 en 1933, dat voor het socialisme en de